

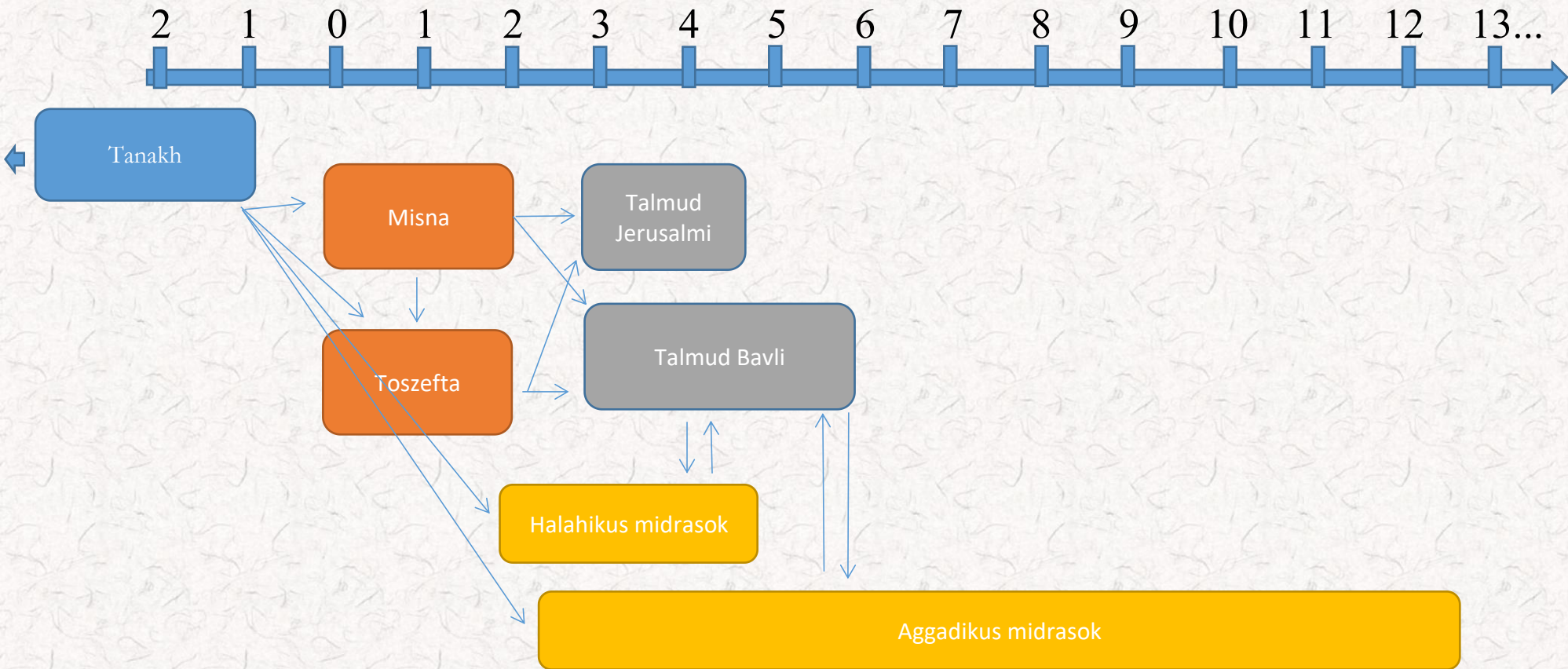
**Megmagyarázni a megmagyarázhatatlant:
rabbinikus írásmagyarázati stratégiák**

2020.03.09.

Rabbinikus exegézis I (történeti keretek)

Kezdetek

- i. e. 2. századtól
- közeli kapcsolatban a formálódó keresztény írásmagyarázat gyakorlatával
- reakció a krízisre (2. Templom pusztulása, politikai autonómia elvesztése, görög-római kultúra fenyegetése): a szóbeli hagyomány rögzítése

Rabbinikus exegézis II (pozíciók)

Autoritás

- Mózesről a mindenkori rabbikig tartó szakadatlan hagyománylánc
- A kinyilatkoztatás egészének / tényleges értelmének ismerete

Státusz

- A talmudi hagyomány válik a Tanakh értelmezésének helyes módjává
- Nincs önálló bibliai szövegolvasás, csak értelmezés

Célok

- Az isteni törvény fel- és kifejtése
- A mindenkori értelem aktualitásának megvilágítása

Rabbinikus exegézis III (technikák és gyakorlatok)

Forma

- Kompilátumok
- Diszkurzív szövegértelmezés
- Egyensúlyozás az “ösiség” és a “megvalósíthatóság” között

Zsánerek

- exegézis
- enumeráció
- dialektika

Alapelvek

- Nincs fölösleges szó, betű vagy hangsúlyjel
- Poliszémia
- Eredeti vita és redakció viszonya (?)

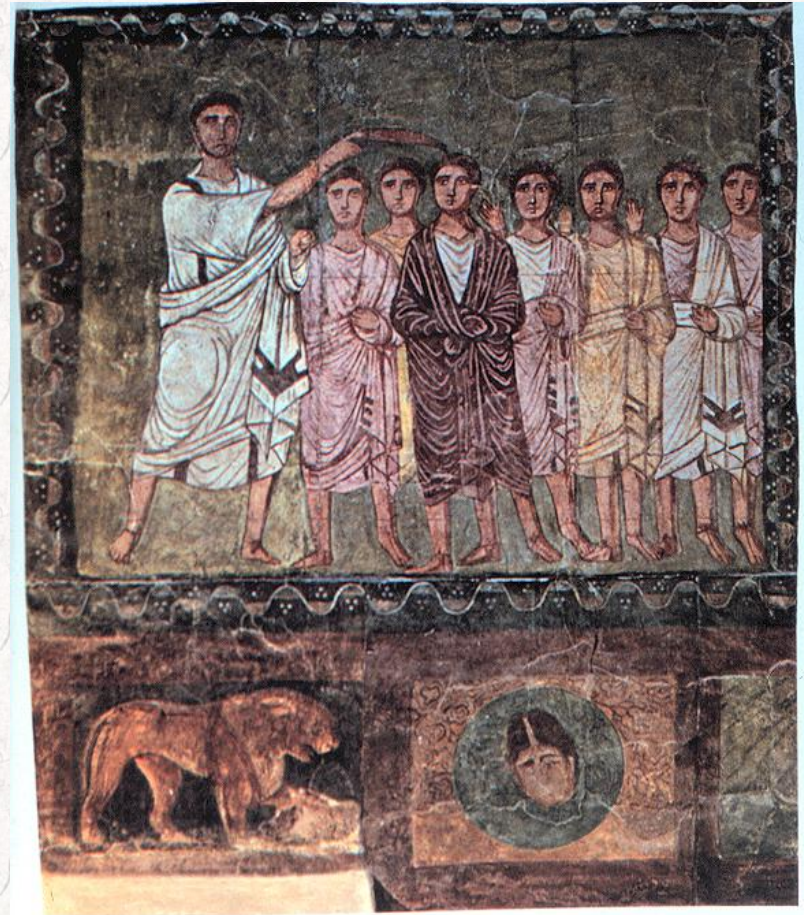
The image shows a page from a Hebrew manuscript. At the top center, the word "מאמתי" (My Work) is written in a decorative, framed box. Below this, the text is arranged in two columns. The left column begins with "מאמתי" and continues with several lines of text. The right column also begins with "מאמתי" and continues with text. The handwriting is in a traditional Hebrew script. At the bottom of the page, there is a small section of text, possibly a footer or a reference.

1. ליניא חזק... 2. ליניא חזק... 3. ליניא חזק...

Esettanulmány - Dávid, az egyesült monarchia királya

Bibliai hagyomány

- 1-2 Sámuel és 1 Krónikák vs. Zsoltárok
- A királysághoz vezető út: bűnök és bűnhődés
- Liminalitás: szabad mozgás társadalmi státuszok, etnikumok, politikai rendszerek között
- Királyi étosz és retrospektív dicsőítés
- Eszkatologikus remények

Dávid születése előtt

“Mert megörvendezettél tetteiddel, Uram, kezéd alkotásainak ujjongok.” (Zsolt 92:5)
Ádám így szólt: ‘Az Úr megörvendezettett és bevitt az Éden kertjébe. És megmutatta a négy királyságot, uralmukat és pusztulásukat, és megmutatta Dávidot, Jessze fiát, és eljövendő uralmát. És vettem a saját éveim közül hetvenet és neki adtam, ahogy írva van: “Adj napokat a király napjaihoz, évei nemzedékekre terjednek!” (Zsolt 61:6).

Pirke de Rabi Eliezer 19

Dávid harcol

“Akkor Jisbi-Benób, a refáiak leszármazottja, akinek a lándzsája háromszáz sekel súlyú rézből volt,” (2 Sám 21:16). Amikor pajzsát felemelte, Dávid hátraugrott tizennyolc mérőnyit. Mindketten megrettentek a másiktól. Az egyik [Jisbi-Benób] azt mondta magában: ‘Ha hátrafele ekkorát ugrik, mekkorát ugorhat előre?’ A másik [Dávid] pedig így okoskodott: ‘Ha ilyen könnyen felkapja a pajzsát, ugyan mi esélyem van ellene?’ Dávid felkiáltott: ‘Ó bárcsak a segítségemre jönne valamelyik atyafim!’ Rögtön ezután a szöveg így folytatódik: “Azonban segítségére sietett Abisaj, Cerújá fia, aki leterítette, és megölte a filiszteust” (2 Sám 21:17). Ezek szerint ő is ott állt a kapuban? A rabbik szerint még ha a világ végén állt is volna, az Örökkévaló egy szempillantás alatt odarepítette volna, hogy az igaz ember ne kerüljön bajba.

GenR 59:11

Dávid vétkei I (intenció vs. tett)

Rabbi Smuel b. Nahmani R. Jonatan nevében a következőket mondja: ‘Mindazok, akik azt állítják, hogy Dávid vétkezett, tévednek, elvégre “Dávid minden útján sikerrel járt, mert vele volt az Úr” (1 Sám 18:14).’ Hát el lehetne képzelni, hogy vétkezik, miközben vele van az Úr? És mit mondunk arra a versre, hogy: “Miért vetted meg az Úr szavát, miért tennél olyat, ami rossz?” (2Sám 12:9)? Hát azt, hogy Dávid akart ugyan vétkezni, de végül nem tette meg. Rav észreveszi, hogy Rabbi, aki Dávid nemzetségéből származik, azon igyekszik, hogy felmentse Dávidot, és úgy magyarázza a verset, hogy az Dávidnak kedvezzen. Ebben a versben az szerepel: “rossz.” Miben más ez a vers, mint a többi, amiben ez a szó szerepel? Az összes többi mellett az is szerepel, hogy “tette”, itt viszont azt írja a szöveg, hogy “tennél”. Ami azt jelenti, hogy rosszat akart ugyan cselekedni, de végül nem tette. Uriást karddal csaptad le, pedig a Szanhedrin elé kellett volna vinned. Magadhoz vetted a feleségét, akihez jogod is volt. R. Smuel b. Nahmani ugyanis azt mondja R. Jonatan nevében: ‘Mindazok, akik Dávid házából háborúba mennek, válólevelet írnak a feleségüknek, amint írva van: “Ezt a tíz sajtot pedig vidd el az ezredesnek, és tudd meg, hogy jól vannak-e a testvéreid, és hozz tőlük valami jelet.” (1 Sám 17:18) Mit értünk “valami jelet” alatt? R. Jozsef azt tanítja: ez az, amit a férj és a feleség ígér egymásnak.

Dávid vétkei II (szükségszerűség és megbocsátás)

Egy másik kommentár: “Zsoltár, templomszentelési ének. Dávidé.” (Zsolt 30:2). Jöjj és lásd, Salamon építi a templomot, de Dávidról nevezi el. Dávidnak joga lett volna felépíteni, de nem tehetette meg, egyetlen okból. Bár úgy tervezte, hogy felépíti, Nátán próféta eljött hozzá, és Isten nevében azt mondta neki: ‘Nem építhetsz templomot nekem!’ Miért? “sok vért ontottál ki előttem a földre” (1 Krón 22:8). Amikor Dávid mindezt meghallotta, nagy félelem szállta meg és így szólt: “Íme alkalmatlannak ítéltetem arra, hogy templomot építsek.” R. Jehuda b. Elai szerint így szólt hozzá Isten: ‘Dávid, ne félj! Úgy élsz előttem, akár a gazella és a szarvas. És a vérontás a szememben olyan, mintha gazellák és szarvasok vérént ontanád. Amikor azt mondom “sok vért ontottál ki előttem a földre”, utóbbi kifejezés a gazellára és a szarvasra utal, elvégre így szól az írás: “Amikor csak kívánod, bármely lakóhelyeden vághatsz és ehetsz húst, amennyivel megáldott és amit adott neked Istened, az Úr. Tisztátalan és tiszta ember egyaránt eheti azt, gazellát vagy szarvast is. Csak a vért nem ehetitek meg. Öntsd azt a földre, mint a vizet!” (5 Móz 12:17)

Egy másik magyarázat szerint az Örökkévaló így válaszolt: a “sok vért ontottál ki előttem a földre” az áldozatokra vonatkozik. R. Simeon b. Johaj szerint az “előttem” az áldozatokra utal, amint abban a versben is, hogy “Majd vágja le a marhát az Úr színe előtt” (3 Móz 1:25). Dávid így szólt: ‘De ha így van, miért nem építem meg a szentélyt?’ Az örökkévaló erre azt mondta: ‘Ha megépítenéd, soha el nem pusztulna’. Mire Dávid: ‘Ó de remek!’ Válaszul az Örökkévaló így szólt: ‘Ismeretes előttem, hogy Izrael bűnbe fog kerülni, én pedig majd visszafogom haragomat, és a Templomot elpusztítom ugyan, de Izrael megmenekül. mert írva vagyon: “ Sion leányának a sátrában; tűzként öntötte ki haragját.” (Sir 2:4). És az Örökkévaló azt mondta Dávidnak: ‘De mivel szeretted volna megépíteni a Templomot, a te számládra írom majd, noha fiad, Salamon építi majd fel.’ Így szól az írás: “Zsoltár, templomszentelési ének. Dávidé” (Zsolt 30:2)

Dávid vétkei III (rabbinikus paródiák)

Dávid imádsága: Figyelj rám, és hallgass meg, Uram, mert nyomorult és szegény vagyok! (Zsolt 86:1). Levi és R. Jichak eltérő véleményen vannak. Egyikük szerint Dávid így szólt az Örökkévalóhoz: ‘Világ ura! Hát nem vagyok kegyes?’ A kelet és nyugat királyai a harmadik óráig alszanak, de én éjfélkor felkelek, hogy dicsőítselek téged. A másik szerint Dávid így szólt az Örökkévalóhoz: ‘Világ ura! Hát nem vagyok kegyes? A kelet és nyugat királyai dicsőségben és pompában ülnek udvaruk közepette, de az én kezeim vértől mocskosak, magzat és placenta ragadt rájuk, mert egy nőt akarok megtisztítani a férjének. De ez nem elég. Minden döntés előtt szóba elegendem Méfíbósettel, az én tanárommal és megkérdem tőle: ‘Mesterem, Méfíbóset, helyesen döntöttem? Helyesen ítéltem? Helyesen gyakoroltam kegyelmet? Helyesen ítéltem valamit tisztátalannak? Helyesen ítéltem valamit tisztának?’ Rabbi Josua, rabbi Iddi fia így szólt: Hol olvassuk ezt? “Királyoknak is elmondom intelmeidet, és nem vallok szégyent.” (Zsolt 119:46). Egy tanna szerint: Nem Méfíbósetnek hívják, hanem Isbósetnek. De akkor vajon miért nevezi [a szöveg] Méfíbósetnek? Mert megszégyenítette Dávidot a Halaha dolgában. Dávid pedig méltónak találtatott arra, hogy Kileáb őse legyen. Rabbi Johanan szerint nem Kileábnak hívják, hanem Dánielnek. De akkor vajon miért nevezi [a szöveg] Kileábnak? Mert megszégyenítette Méfíbósetet a Halaha dolgában ... De hogy lehet, hogy Dávid kegyesnek nevezi magát? Hiszen írva van: “De én hiszem, hogy még meglátom az Úr jóságát az élők földjén.” R Josze nevében egy Tanna így szólt: Ugyan miért vannak pontok a lulé (a feltételes módot jelző partikula) szón? Mert Dávid így szólt az Örökkévalóhoz: ‘Világ ura! Biztosan tudom, hogy megfizetsz az igazaknak az eljövendő világban, de azt nem tudom, hogy nekem is helyem van-e köztük. Mi lesz, ha vétkem van?’

Dávid halála I

Dávid így szólt az Örökkévalóhoz: ‘Világ ura! Hadd tudjam meg, mikor halok meg.’ Az Örökkévaló így válaszolt: ‘Úgy van, hogy az ember fia nem tudja halálának óráját, és neked sem fedetik fel a dolog.’ ‘És mi napjaim száma?’ Mire az Úr: ‘Hetven év!’ ‘Hadd tudjam meg mikor múlok ki, milyen napon halok meg!’ Mire az örökkévaló: ‘Szombaton’. ‘Legalább egy nappal legyen korábban!’ Mire az Úr: ‘Nem!’ ‘Miért?’ ‘Mert egy imád is többet ér nekem, mint ezer égőáldozat, amit fiad, Salamon mutat be előttem, amint írva van: “Egyszer ezer állatot mutatott be Salamon égőáldozatul azon az oltáron” (1 Kir 3:4). ‘Akkor legalább adj egy plusz napot!’ ‘Nem!’ ‘Miért?’ ‘Mert szabva van fiad uralmának hossza!’ R. Simeon b. Aba R. Johanan nevében így szólt: ‘Meg van szabva, hogy kinek mennyi idő adatik egy tisztségben, és egyik egy percet sem vehet el a másiktól.’

RRut 3:2

Dávid halála II

Salamon azt mondta: “Többet ér egy élő kutya, mint egy döglött oroszlán.” (Préd 9:4). A Ravot idéző R. Juda véleménye szerint ez azt jelenti: ‘Uram, mondd meg mennyit élek még, mi napjaim száma a Földön, hogy tudjam mikor fogy el az erőm.’ Dávid így szólt az Örökkévalóhoz: ‘Világ ura! Hadd tudjam meg, mikor halok meg.’ Az Örökkévaló így válaszolt: ‘Úgy szól a törvény, hogy az, aki test és vér ne tudja halálának óráját. ‘És mi napjaim száma?’ Mire az Úr: ‘Úgy szól a törvény, hogy az ember ne tudja, mennyi napjainak száma!’ ‘Hadd tudjam meg mikor múlok ki, milyen napon halok meg!’ Mire az örökkévaló: ‘Szombaton halsz meg’. ‘Hadd haljak meg a hét első napján!’ Mire az Úr: ‘Már kimérettetett fiad, Salamon uralmának ideje, és két uralkodás egy fikarcnyit sem eshet egybe’ ‘Akkor hadd legyen legalább szombat este, mert “Bizony, jobb egy nap a te udvaraidban, mint máshol ezer” (Zsolt 84:10)’. Az Úr így válaszolt: ‘Többet ér nekem egy nap, amikor a Tórával foglalkozol, mint akár ezer áldozat, amit fiad, Salamon bemutat az oltáron!’. Minden szombaton ült és egész nap a Tórát tanulta. Aznap, amikorra kimérettetett halála, eljött a halál angyala és odaállt mellé, de nem tudott hozzáférközni, mert ajkától egy pillanatra sem távozott a tanulás szava. Így szólt a halál angyala: ‘Mégis mitévő legyek?’ Volt egy kert a ház mögött, állt abban egy fa, felmászott arra a halál angyala és ott sóhajtozott. [Dávid] pedig kiment megnézni, mi történik, fellépett a létrára, ami eltört alatta, és akkor megpihent a lelke [és meghalt].

bSabbat 30a-b

Dávid a halál után

R. Avira - hol Rav, hol pedig Rabbi Aszi nevében - a következőképpen magyarázza a verset “Amikor a gyermek nagyobb lett, elválasztották (jiggamel). Ábrahám pedig nagy lakomát készített azon a napon, amelyen elválasztották Izsákot.” (Gen 21:8): Azon a napon, amikor az Örökkévaló megmutatja (jigmol) kegyelmét Izsák magjának, hatalmas lakomát rendez majd. Miután esznek és isznak, az Úr egy serleget ad Ábrahám kezébe, hogy pohárköszöntőt mondjon. Ábrahám azonban elutasítja a kérést, mondván: ‘Nem mondhatok áldást, mert tőlem származik Izmael.’ Aztán [az Úr] Izsákot kéri fel: ‘Fogd és mondj áldást!’ Izsák azonban így szól: ‘Nem tehetem, mert tőlem származik Ézsau!’ Ekkor Jákobot kéri föl: ‘Fogd, és mondj áldást!’ Jákob azonban így szól: ‘Nem mondok áldást, mert két testvért vettem feleségül, pedig a Tóra tiltja az ilyesmit.’ Akkor Mózes kerül sorra: ‘Fogd, és mondj áldást!’ Mózes azonban elutasítja a dolgot, mondván: ‘Nem mondok áldást, mert nem voltam méltó rá, hogy belépjek Izrael földjére sem éltemben, sem holtomban.’ Akkor Józsuét kéri meg: ‘Fogd és mondj áldást!’ Ő azonban így szól: ‘Nem mondok áldást, mert nem voltam méltó rá, hogy fiam szülessen, ahogy az írás mondja: “ennek a fia Nún, ennek a fia pedig Józsué volt.” (1 Krón 7:27)’. Akkor Dávidot kéri meg: ‘Fogd és mondj áldást!’ Dávid pedig: ‘Áldást mondok, mert úgy illik, hogy áldást mondjak. Emelem hát a megváltás serlegét, és áldást mondok az Úr nevében!’

bPesahim 119b